

Zelenka, Miloš

Věda v exilu

Opera Slavica. 2004, vol. 14, iss. 1, pp. 42-44

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117791>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

меется и от себя), чтобы любой человек мог с закрытыми глазами сразу вообразить себе изображаемый пейзаж. Итак, например, в чудесной лирической новелле *Степь* автор добивается того, что передает и выражает чувство тоски от ощущения бесконечности русской степи, причем тайна этого поэтического чуда заключается именно в музыкальности чеховской прозы, в мастерстве Чехова-стилиста. «...перед глазами ... расстилалась уже широкая, бесконечная равнина, перехваченная цепью холмов... едешь-едешь и никак не разберешь, где она начинается и где кончается... Но прошло немного времени, роса испарилась, воздух застыл, и обманутая степь приняла свой унылый июльский вид. Трава поникла, жизнь замерла. Загорелые холмы, буро-зеленые, вдали лиловые, со своими покойными, как тень, тонами, равнина с туманной далью и опрокинутое над ними небо, которое в степи, где нет лесов и высоких гор, кажется страшно глубоким и прозрачным, представлялись теперь бесконечными, оцепенившими от тоски...»⁴

В историю русской литературы Чехов вписал яркую страницу. Столетие, миновавшее со дня смерти Антона Павловича Чехова, является хорошим испытанием для его произведений. Он обогатил традиции русской литературы своим собственным художественным опытом и содействовал их дальнейшему развитию. Его творчество, в частности, подготовило плодотворную почву для рассказов, очерков, «стихотворений в прозе» и лирико-философских этюдов М. Горького и т. наз. знаниевцев – И. Бунина, А. Куприна и Л. Андреева, традиции чеховского повествования ощутими в прозе С. Антонова, К. Паустовского, Ю. Казакова, отчасти Ю. Трифонова и др. Ныне, может быть, с еще большей силой и точностью, чем прежде, мы можем значение творчества А. П. Чехова понять, подчеркнуть и оценить.

Věda v exilu

Ve dnech 11.-12.11. 2003 se v hlavní budově Akademie věd na Národní třídě v Praze konala mezinárodní a interdisciplinárně zaměřená konference *Věda v exilu* uspořádaná Výzkumným centrem pro dějiny vědy (VCDV), společným pracovištěm Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR a Univerzity Karlovy v Praze. Program konference, která se uskutečnila u příležitosti 70. výročí velké exilové vlny německé inteligence do meziválečného Československa, vychází z badatelské orientace Centra, z jeho stěžejního projektu *Česká věda ve dvacátém století*, v jehož rámci byly publikovány následující sborníky: *Věda v českých zemích za druhé světové války* (Praha 1998), *Věda v Československu v letech 1945-1953* (Praha 1999), *Věda v Československu v letech 1953-1963* (Praha 2000), *Česká věda a Pražské jaro (1963-1970)* (Praha 2001) a *Věda v Československu v období normalizace (1970-1975)* (Praha 2002). Konference byla zároveň koncipována jako součást rozsáhlého projektu *Český a německý exil 1939-1989*, jenž získal podporu Česko-německého fondu budoucnosti a na který finančně přispěla pražská pobočka Heinrich-Böll-Stiftung. VCDV vzniklo v červenci 2000 v návaznosti na činnost Ústavu

⁴ Чехов, А. П.: Степь. In: Избранные сочинения в трех томах. Том 1. Москва 1950, с. 351.

dějin – Archivu Univerzity Karlovy (ÚDAUK) s cílem sjednotit rozmanité aktivity pracovišť zabývajících se dějinami vědy a vzdělanosti v českých zemích na pozadí vývoje institucí a konkrétního poznání individuálních badatelských osobností. Zároveň v tomto záměru se odráží snaha oživit interdisciplinární charakter výzkumu v podobě užšího propojení humanitního a přírodovědného diskursu, na němž participují zejména badatelé mladší generace.

V průběhu dvou dní zaznělo zhruba čtyřicet příspěvků od badatelů z České republiky, Německa, USA a Velké Británie. Na závěr prvního dne byl uspořádán společenský večer, v jehož úvodu přednesli referáty dva význační čeští emeritní profesori působící v zahraničí: Frank Chytil (Nashville) pojednal o rozdílech mezi vědeckými přístupy v Evropě a USA v biologických vědách a Zbyněk A. B. Zeman (Oxford) se podělil o svou osobní zkušenost britského historika českého původu v Anglii. Konferenční jednání, které bylo rozděleno do několika tematických okruhů (*Druhá světová válka, Češi a Němci, Exil a historická věda, Ruská a ukrajinská emigrace, Emigrace po únoru 1948 a Emigrace po srpnu 1968*), zahájily vstupní referáty vedoucího Centra Antonína Kostlána a Jiřího Kociána z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. Zatímco první vystoupení seznámilo přítomné s činností a náplní pořádajícího pracoviště, druhý příspěvek vymezil badání o exilu jako klíčový problém soudobých dějin.

Nejvíce humanitně laděných referátů se slavistickou problematikou se objevilo v tematickém bloku *Ruská a ukrajinská emigrace* (stranou ponecháváme příspěvky věnované české, německé a ruské emigraci v oblasti přírodních věd). Ctirad Kučera (Ústí nad Labem) resumoval výsledky studia meziválečné ruské emigrace v České republice za poslední desetiletí, Julie Jančárková (Praha) informovala o činnosti Archeologického institutu N. P. Kondakova v Praze v letech 1938-1945. Fondy archivu Kondakovova institutu využil i Roman Zaoral (Praha), který upozornil na Kondakovův vztah k ruskému mysticizujícímu filozofu V. Solovjevovi. Ruské literární vědě v meziválečném Československu byla věnována následující vystoupení: Miluša Bubeníková (Praha) připomněla složité vědecké i životní peripetie A. L. Béma, autor těchto řádků (Praha) pojednal o názorových a metodologických střetech mezi J. Ljackým a R. Jakobsonem. Markéta Devátá (Praha) ve faktograficky cenném referátu zachytila rozporuplný osud ruské a ukrajinské emigrace na českých vysokých školách po únoru 1948. Překvapením v tomto bloku byla slabá účast sekce dějin ruské emigrace Slovanského ústavu AV ČR, které už podle názvu mělo mít v programu konference důležitou úlohu.

V tematickém okruhu *Ceši a Němci* se příspěvky týkaly úlohy Prahy jako významného střediska vědecké německé emigrace po roce 1933 (Dieter Hoffman, Berlín), resp. osudů profesorů Německé univerzity v poválečném období (Alena Míšková, Praha). K úseku po roce 1945 se vztahoval i referát Miroslava Kunštáta (Praha) věnovaný problematice českých a moravských církevních dějin v sudetoněmecké historiografii. Na osud vědců německé národnosti narozených v Čechách se zaměřilo vystoupení Jany Mandlerové (Praha). Další příspěvek směřoval k přesnější identifikaci exilových vědců a jejich organizování po roce 1948 (Miloslav Rechcigl). Vztah významného historika Josefa Macka k exilové historiografii v 70. a 80. letech zmapoval referát Bohumila Jirouška (České Budějovice). Literárněvědný charakter měla vystoupení Ondřeje Sládka (Praha) analyzující tři podoby českého strukturalismu v exilu (L. Doležel – K. Chvatík – M. Grygar) a Petra Hrubého (Praha), který srovnal různá vydání *Umění románu* od

M. Kundera. Obrácený pohled na český vědecký exil reemigrující do České republiky po roce 1989 přinesl příspěvek Zdeňka R. Nešpora (Praha).

K jednotlivým tematickým blokům se hojně diskutovalo: pozornost se soustředila zejména na vymezení badatelského přínosu českého exilu světové vědě v nejrůznějších oblastech, dále na jeho začleňování do nového kontextu, na poznání jeho materiálních a sociálních podmínek, vzájemné komunikace, ale i na objasnění vztahu k původnímu prostředí, z něhož tento exil vyšel. Ačkoli těžiště konference spočívalo v analýze české vědecké emigrace po druhé světové válce, součástí jejího konceptu bylo zhodnocení jinonárodního vědeckého exilu v meziválečném Československu. V tomto ohledu konference přinesla také řadu nových poznatků týkajících se ruské a ukrajinské emigrace. Diskuse zároveň zdůraznila potřebu koordinujícího pracoviště, které by se systematicky a interdisciplinárně zabývalo problematikou emigrace 20. století jako zásadního fenoménu soudobých dějin. Tuto funkci již nyní naplňuje Výzkumné centrum pro dějiny vědy soustředující se na tento specificky historický úsek, k němuž je nutné přistupovat netradičními metodami (např. v důrazu na orální prameny), včetně vyjasňování zvláštního vztahu historiografie a dalších areálových disciplín. Konference tak celkově přispěla nejen k zaplnění bílých míst v oblasti novodobého vědeckého exilu, ale i k intenzivnějšímu začlenění české historiografie do moderních metodologických iniciativ, které v uplynulém desetiletí proklamovaly tzv. emigrantologii jako zvláštní obor na pomezí filologie, kulturní antropologie, historie a politologie komplexně se zabývající fenoménem emigrace, jeho genéz a proměnlivými funkcemi v diferencované struktuře společensko-historických procesů.

Miloš Zelenka

Padesátiny Josefa Dohnala a dvacetiny jeho literárněvědné práce

23. února 2004 oslavil své padesáté narozeniny brněnský literární vědec **Josef Dohnal** a v témže roce mohl bilancovat dvacet let své publikační činnosti. Nejsa obeznámen s jeho rodinnými, zejména otcovskými starostmi, a vědom si jeho obrovských zásluh za vznik a stálou existenci časopisu *Opera slavica*, který spolurediguje a jenž si získal i pevné mezinárodní renomé, hodlám své malé laudatio omezit pouze na hodnotící přehled jeho publikační činnosti. Považuji ji přitom za příslib a rozjezd do budoucích jeho vědeckých výbojů.

Náš jubilat od samého začátku svého badatelského života nejde po kvantitě časopiseckých či sborníkových příspěvků, nýbrž po hlubokém a trpělivost vyžadujícím zkoumání určité problematiky, jež přináší plody promyšlené a vyzývající k novým pohledům na objekt studia. Chtěl bych to dokumentovat na Dohnalových „toulkách“ s Leonidem Andrejevem, na soustavném pronikání do myšlenkové a tvarové podstaty jeho díla, po němž teprve postupně přicházela práce zobecňující a přínosně působící v rozsáhlé světové literatuře o tomto spisovateli. Monografie *Povídková tvorba Leonida Nikolajeviče Andrejeva* přišla v roce 1997 po více než desetileté tvůrčí pouti po jednotlivých problémech Andrejevova díla – od studia filozoficko-estetické koncepce osobnosti,